

Slikarske tehnike u radu s djecom predškolske dobi

Babačić, Lucija Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:061942>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI
STUDIJI

LUCIJA ANA BABAČIĆ
ZAVRŠNI RAD

**SLIKARSKE TEHNIKE U RADU S DJECOM
PREDŠKOLSKE DOBI**

Zagreb, lipanj 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJI
(Čakovec)

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Lucija Ana Babačić

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Slikarske tehnike u radu s djecom
predškolske dobi

MENTOR: Izv. prof. mr. art. Kristina Horvat Blažinović

Zagreb, lipanj 2020.

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
SUMMARY	2
UVOD.....	3
1. SLIKARSKE TEHNIKE	4
1.1. Uljni pastel.....	4
1.2. Tempera	5
1.3. Tempera- poznati slikari i djela.....	6
1.4. Akvarel	7
1.5. Akvarel- poznati slikari i djela.....	8
1.6. Gvaš.....	10
1.7. Gvaš- poznati slikari i djela	10
1.8. Kolaž.....	12
1.9. Kolaž- poznati slikari i djela	12
1.10. Slikarski pribor	14
2. SLIKARSKE PODLOGE.....	16
3. LIKOVNI I KOMPOZICIJSKI ELEMENTI U SLIKARSKOM DJELU	18
3.1. Crta i točka.....	18
3.2. Boja.....	19
3.3. Ploha	20
3.4. Površina	21
3.5. Prostor.....	22
3.6. Volumen	23
3.7. Tonsko i kolorističko slikarstvo	24
4. DJEČJI IZRAZ BOJOM.....	26
5. ZNAČAJ LIKOVNIH AKTIVNOSTI U DJEČJEM VRTIĆU.....	27
6. SLIKARSKE TEHNIKE U RADU S DJECOM PREDŠKOLSKE DOBI	28

6.1. Uljni pastel.....	29
6.2. Akvarel	30
6.3. Tempera	31
6.4. Kolaž.....	31
6.5. Gvaš.....	32
7. PRAKTIČNI DIO RADA- SLIKARSKE LIKOVNE AKTIVNOSTI U VRTIĆU.....	33
7.1. Priprema i motivacija	33
7.2. Osvrt na likovnu aktivnost- djeca u dobi od 6 godina.....	34
7.3. Osvrt na likovnu aktivnost- djeca u dobi od 3 do 4 godine	36
ZAKLJUČAK.....	39
LITERATURA.....	40

SAŽETAK

Likovno izražavanje djece potrebno je poticati i razvijati putem likovnih aktivnosti. Priprema likovnih aktivnosti uključuje pripremu odgojitelja, pripremu slikarskog pribora, sadržaja aktivnosti i refleksije na provedenu aktivnost. Dječji likovni radovi umjetnička su djela koja pokazuju dječje viđenje svijeta koji ga okružuje. Likovni radovi otkrivaju razvojnu fazu u kojoj se dijete nalazi i moguće teškoće tijekom razvoja. Važno je da odgojitelj poznaje djecu i njihove mogućnosti kako bi prilagodio materijale i načine rada.

Završni rad oblikovan je u dva dijela. Prvi dio govori o slikarskim tehnikama općenito, posebice onima koje se najčešće koriste u radu s djecom predškolske dobi. U radu navode se i elementi slikarskog djela, kojima se oblikuje umjetničko djelo.

Drugi dio završnog rada iznosi dječje poimanje boje, značaj likovne aktivnosti u dječjem vrtiću i slikarske tehnike u radu s djecom predškolske dobi. Nova iskustva i vještine kod djece razvijaju se istraživanjem novoga. Cilj likovnih aktivnosti provedenih u vrtiću bio je da djeca istraže tehniku tempere slikajući prema motivima cvijeća. Praktični dio završnog rada realizirao se na daljinu u suradnji s odgajateljicama dječjeg vrtića Cipelica u Čakovcu, zbog mjera opreza HZJZ uslijed pandemije Covida- 19. Aktivnost je provedena u skupini djece od 3 do 4 godine pod vodstvom odgajateljice Radojke Magić, i starijoj skupini djece od 6 godina pod vodstvom odgajateljice Paule Zuzel.

Ključne riječi: slikarske tehnike, elementi slikarskog djela, dijete, likovni izraz

SUMMARY

Children's artistic expression needs to be encouraged and developed through artistic activities. The preparation of art activities includes the preparation of educators, the preparation of painting accessories, the content of the activity and reflection on the conducted activity. Children's artwork is a work of art that shows a child's vision of the world around him. Art works reveal the developmental stage in which the child is and possible difficulties in the course of development. It is important that the educator knows the children and their abilities to adapt the materials and ways of working.

The final work is formed in two parts. The first part talks about painting techniques in general, especially those most commonly used in working with preschool children. The paper also lists the elements of a painting, which shape a work of art.

The second part of the final paper presents children's understanding of color, the importance of art activities in kindergarten and painting techniques in working with preschool children. New experiences and skills in children are developed by exploring the new. The aim of the art activities carried out in the kindergarten was for the children to explore the tempera technique by painting according to flower motifs. The practical part of the final work was realized at a distance in cooperation with the educators of the kindergarten Cipelica in Čakovec, due to the precautionary measures of the CNIPH due to the Covid-19 pandemic. 6 years under the guidance of educator Paula Zuzel.

Key words: painting techniques, elements of painting, child, artistic expression

UVOD

Likovne aktivnosti u dječjem vrtiću utječu na tjelesni, socio-emocionalni, komunikacijski i spoznajni razvoj djeteta. Materijal koji se koristi kao poticaj treba odgovarati razvojnoj dobi, sposobnostima i vještinama djece te samoj temi likovne aktivnosti. Češće trebaju biti zastupljeni materijali koji potiču pažnju, zainteresiranost i maštovitost djece.

Djeca istraživanjem svijeta oko sebe dolaze do novih spoznaja. Imaju potrebu izraziti ono što vide, osjećaju i misle. Kvalitetno napredovanje djece zahtijeva pripremu svih čimbenika uključenih u njihov razvoj. Odgajatelj materijalima potiče dijete na igru, istraživanje i donošenje zaključaka. Važno je da odgajatelj pozna djecu i stvara poticaje u skladu s njihovim sposobnostima i znanjem.

Tema Slikarske tehnike u radu s djecom predškolske dobi podijeljena je na teorijski i praktični dio. Teorijski dio uključuje dijelove kojima se čitatelja želi uvesti u svijet slikarstva upoznavajući ga s tehnikama, likovnim elementima, slikarskim priborom i podlogama. Drugi dio teorijskog dijela uključuje dječji izraz bojom, značaj likovnih aktivnosti u dječjem vrtiću i slikarske tehnike u dječjem vrtiću. Likovni jezik djece je raznolik, dječja potreba za izražavanjem dolazi iznutra i dijete stvara na njemu prikladan način. Kada se dijete likovno igra ono stvara na njemu jedinstven način. Njegov unikatan izraz govori da dijete razmišlja, donosi zaključke, koristi postojeća znanja i vještine za stvaranje novoga.

Praktični dio završnog rada odnosi se na dječji rad, potaknut video motivacijom koja je provedena u suradnji s odgajateljicama dječjeg vrtića Cipelica iz Čakovca. Izbor materijala i tehnika kojima djeca likovno stvaraju treba biti u skladu s cjelokupnim razvojem, kako bi djeca mogla nova znanja graditi na prethodno naučenom. Slikarske tehnike koje se koriste u radu s djecom su uljni pastel, akvarel, tempera, kolaž i batik.

1. SLIKARSKE TEHNIKE

Pojam likovne tehnike Jakubin (1999.) definira kao sveukupnost praktičnog umijeća u provedbi likovne ideje određenim materijalima i tehnikama. Likovne tehnike dijeli na tehnike plošnog oblikovanja i tehnike prostorno-plastičnog oblikovanja.

Likovno djelo u slikarstvu realizira se bojom kojom slikar slika, tekućine koja razrjeđuje boju, kista i alata koji boju polažu, podloge na koju se boja prenosi i ostalih sredstava koji pomažu u stvaranju likovnog djela (Peić, 1981.).

Slikarske tehnike Jakubin (1999.) dijeli na suhe, mokre i boja u materijalu. Suhe slikarske tehnike su pastel, kolaž, mozaik, vitraj i tapiserija, a mokre slikarske tehnike čine akvarel, batik, gvaš, tempera, ulje i freska. Tehnike dijeli i na one kod kojih se boja kao pigment veže različitim vezivnim sredstvima (pastel, akvarel, gvaš, tempera, ulje i freska) i tehnike na kojima se boja nalazi na različitim materijalima koji su njezini nosioci (kolaž, mozaik, vitraj i tapiserija).

Slikarske tehnike koje se najčešće koriste u radu s djecom predškolske dobi su uljni pastel, tempera, akvarel i batik, u daljnjem tekstu opširnije će biti opisane.

1.1. Uljni pastel

Riječ pastel dolazi od talijanske riječi *pastello*. Karakteristike crtačkih tehnika krede i ugljena, mekoću i nježnost, u svijet boje donosi slikarska tehnika pastel (Peić, 1981.).

Pastelna boja prema Jakubin (1999.) nastaje miješanjem boje u prahu u određenom omjeru s talkom, vodom i gumiarabikom kao vezivom. Rezultat miješanja je pasta od koje se izrađuju krede ili pisaljke. Pastel se oblikuje u štapiće koji se proizvode u tri do četiri tvrdoće. Tvrđi pasteli rade konturu ili čisti linearni crtež, a mekaniji se koriste za ispunjavanje ploha, slikanje.

Pastel sadrži kromatske i akromatske pigmente: bijeli i crni pigment. Umjesto bijelog pigmenta može se koristiti talk, gips ili glina. Trag pastela je mekan i baršunast a zbog svoje prašnjave strukture, sipkosti i mekoće, može se razmazivati po površini (Punda, Čulić, 2006.).

Pasteli se mogu kupiti zasebno ili u kompletima probranih boja, a razlikuju se po koncentraciji vezivnih otopina. Pastelima se slika na stopostotnom papiru od krpa, akvarel papiru neutralne pH vrijednosti ili crtačem papiru, panelu ili kartonskoj ploči presvučenoj ili pokrivenoj debelim

muslinom. Papir za meke pastele je Ingres papir, Canson papir, stopostotni pamučni papir, fini brusni i baršunasti papir (Smith, 2003.).

Pastel možemo razmazivati prema Jakubin (1999.) prstima, vatom, filcom i krpicom. Pastelnim bojama stvaramo fine prijelaze između tonova i kolorističkih nijansi, vrlo nježne tonove baršunaste mekoće. Boje pastela skidaju se krpicom ili vatom u slučaju neželjenih efekata. Pastel se može nanositi u nekoliko slojeva, boje se miješaju na podlozi i dobivamo nove vrijednosti. Naslikano djelo trebamo fiksirati fiksativom za pastel u obliku tekućine ili spreja.

Tvrdoća uljnih pastela mijenja se promjenom temperature. Štapić je mnogo teže koristiti kada su ruke tople te se na podlozi zadržava više boje nego kada je pastel hladan. Tehnika mješavine preklapljenih boja i susjednih boja omogućuje nastanak treće boje. Njezin izgled određuje pritisak ruke tijekom sjenčanja i naknadno poliranje. Efekt struganja ili *sgraffito* traži prekrivanje boja i struganje kako bismo dobili odgovarajuću sliku. Tehnikom uljnih pastela s vodenim ili akrilnim, teksturiramo pozadinu određenog područja tona ili boje (Smith, 2003.).

1.2. Tempera

Riječ tempera dolazi od latinske riječi *temperare* što znači miješati. „Tempera je tehnika tišine i polaganosti.“ (Peić, 1981., str. 69).

Tempera boja prema Jakubin (1999.) nastaje miješanjem boje u prahu s otopinom ljepila i vezivnog sredstva: žumanjka ili bjelanjka jajeta, gumiarabikom, mliječi smokve i octa. Dobivena boja je gusta pa se prilikom korištenja razrjeđuje vodom, a kada se na podlozi osuši postaje netopiva u vodi.

Optički efekti postižu se suprotstavljanjem boja i prekrivanjem boja uz svjež izgled. Tonska gradacija ostvaruje se nanošenjem tona uz ton i ukrižanim šrafiranjem. Razrijeđena boja na veće podloge nanosi se većim kistovima. Na površini će se stvoriti jednolična podloga ispod koje će se vidjeti šrafiranje (Smith, 2003.).

Tempera boja prema Jakubin (1999.) može se slikati na drvetu, papiru, staklu i platnu. Izbor papira ovisi o tome kakav karakter površine želimo postići. Nakon završenog rada slikari su premazivali slike tankim slojem firnisa ili ulja radi zaštite i sjaja. Slikanjem tempere u debelim namazima, boja se ljušti i puca. Prozirnost i pokrivno svojstvo omogućuju da se boja nanosi u više slojeva. Veće plohe mogu se jednolično obojati i tada se koriste tempere u većim tubama

ili kutijama od pola do jedan kilogram. Slojevi tempera boje nanose se polulazurno. Deblji nanosi boje lako pucaju ili se ljušte. Nakon sušenja boja posvijetli a boja u ulju ili akriliku djeluje zagastije. Boja lakiranjem izmijeni izgled, a najpogodnije su jajčana i kazeinska tempera. Tempera se može strugati, skidati, nanositi slikarskim noževima, polusuhim slikarskim kistovima ili nanositi prskanjem (Punda, Čulić, 2006.).

1.3. Tempera- poznati slikari i djela

Samo oni slikari koji izbjegavaju divlje i nenametljive boje, a vole boje oplemenjene i prigušene, samo oni koji se klone kista brzopletog i razmetljivog, samo oni su pravi majstori tempere (Peić, 1981., str. 69).

Tempera bojama nastaju portreti mumija Egipta, bizantske ikone na drvenoj dasci i srednjovjekovne štafelajne slike. Talijanski slikari Giotto, Fra Angelico, Botticelli slikaju tehnikom tempere (Punda, Čulić, 2006.).

Slika *Coronation of the Virgin* S. Botticellia naslikana je na drvenoj dasci. Botticelli crta ugljenom koji je odredio kompoziciju i forme na glatkoj podlozi. Nacrtao sliku koristio je kao vodič za područja koja treba pozlatiti. Botticelli nanosi boju u tankim, ujednačenim slojevima, koristeći jako mljevene pigmente. Odjeća i zavjese u nekim trenucima obojani su impasto - pastozno su naslikani, ali su završeni prozirnim preljevima. Bijeli temeljni premaz nanesen je potezima čiste boje bez prethodnog čekanja da se boja osuši (ARTEnet, 2020.).

Slika 1. Sando Botticelli *Coronation of the Virgin*, 1488.- 1490.

Jajčanom temperom slika Robert Vickrey. Ideju slike *Čovjek s pticom*, prenosi na prepariranu ploču. Vickrey temperu nanosi prskanjem, polusuhim soboslikarskim kistom, polusuhim slikarskim kistom i slikarskim nožem. Smekšavanje grubih ivica postiže tupkanjem kraće istrošenim kistom. Različitim nanošenjem boje postiže efekte i svjetlosne gradacije. Nanošenjem konačnih lazura i lakiranjem obogaćeno je pod-slikanje (Eseji, 2014.-metkakraigher, 2014.).

Slika 2. Robert Vickrey *Čovjek s pticom*, 1973.

1.4. Akvarel

Riječ akvarel dolazi od latinske riječi *aqua* što znači voda.

Ni u jednoj tehnici kist ne može tako razigrati boje kao u akvarelu. I možda baš najviše onda kada predstavlja veselje kista koji se u vodi akvarela, da tako kažemo, kupa i preokreće- akvarel ima svoje najljepše trenutke (Peić, 1981., str.67).

Boje za akvarel nastaju miješanjem pigmenta u prahu i veziva topljivog u vodi. Tvorničke boje mogu se kupiti u posudicama ili tubi. Boje u posudicama koriste se za manje opsege ili skiciranje na otvorenom. Boje u tubi pogodne su za veće radove (Smith, 2003.).

Podloga u akvarelu je papir veće gramature, čija je prava strana hrapavija, a kod kvalitetnijih papira i tutkaljena. Prozirnost i intenzitet boje pojačava zrnata tekstura papira. Najčešće se koristi vruće prešani papir, hladno prešani i hrapavi papir. Akvarel papir mora biti oslobođen masnoća kako bi se boja dobro razlijevala, zaštićen od krivljenja i nejednakog sušenja (Punda, Čulić, 2006.). Na vlažnom papiru potez kistom se raširi. Boja na suhom papiru ostaje samo na vrhovima neravnina površine papira (Smith, 2003.).

Jakubin (1999.) navodi da se akvarel bojama može slikati na suhoj i mokroj podlozi. Na suhu podlogu nanosimo razrijeđenu boju. Kada se boja osuši preko nje možemo ponovno nanositi slojeve boje. Rad na mokroj podlozi zahtijeva pripremu papira, podloge pomoću kista, krpice ili spužvice i vode. Papir se dobro navlaži vodom i na takvom papiru slikamo mekanim kistovima. Boje koje nanosimo stvaraju mrlje i oblike mekih razlivenih kontura. Razlijevanjem boje i miješanjem boja dobivamo nove efekte.

Umjetnost akvarela ovisi o broju savladanih tehnika laviranja. Laviranjem na papir nanosi se tanak film vodom dobro razrijeđene boje. Namazi se mogu mijenjati na različite načine i nanositi jedan preko drugoga. Tehnike laviranja su nanošenje jednolikih namaza (na suhi ili mokri papir), laviranje spužvom, nanošenje gradivnih namaza, nanošenje gradiranih namaza, prodiranje vode u namaz i slikanje jednolikog tona do složenog. Tehnikom „mokra u mokro“ boja se nanosi na prethodno namočen papir vodom ili već nanesenom bojom koja se nije osušila (nanošenje i miješanje namaza, crtanje). Tehnikom ispiranja postižu se brojni efekti, a rezultat ovisi o vrsti papira, pigmentu i temperaturi vode. Sušenjem spužvom na učinkoviti način postižu se efekti. Tehnikom omekšavanja rubova, slikari imaju potpuniji prijelaz s jednog dijela slike na drugi. Upotrebom brusnog papira, lista bugačice, „tiskanjem“ teksture, upotrebom maskirne tekućine i voštanim premazom dobiti će se teksturni efekti. Različiti tonovi boja postižu se optičkim miješanjem boja, monokromatskim slikanjem i slikanjem na toniranom papiru (Smith, 2003.).

1.5. Akvarel- poznati slikari i djela

Stari Egipćani koristili su „vodenu“ tehniku u kojoj je boja pripravljena vodenom otopinom arapske gume. Kinezi su slikali vodenim vezivom na svili i papiru. Bojama se slikalo lazurno i pokrivajuće u srednjem vijeku a u 18. i 19. stoljeću akvarel se koristi za prikazivanje arhitektonskih i gradskih veduta (Punda, Čulić, 2006.).

Procvat i razvoj akvarel doživljava u engleskoj školi, tijekom druge polovice 18. stoljeća i prve polovice 19. stoljeća. Slikari engleske škole 18. stoljeća su J. R. Cozens i J. M. W. Turner, koji eksperimentira s namazima, ispiranjem, struganjem i uključivanjem neprozirnih boja (Smith, 2003.).

Umjetničko djelo W. Turnera akvarel *Goldau* nastaje u zreloj, *vizionarskoj* fazi. Boja koja se nalazi ispod druge prosijava transparentno kroz kasnije nanесenu lazurnu boju. Simbolična crvena boja nanесena je u slojevima od svijetlog prema tamnom. Boja koja se nalazi ispod druge prosijava transparentno kroz kasnije nanесenu lazurnu boju. Žuta boja nanесena je špahtlom i kasnije ostrugana. Turner u akvarelu koristi tehniku kontrastno pod-slikanje (Eseji 2014.-metkakraigher, 2014.).

Slika 3. W. Turner *Goldau*, 1843.

Prozirne tehnike koristi J. R. Cozens kako bi slikao većom paletom boja dubinu i atmosferu (Smith, 2003.). Slika *View of the Villa Lante on the Janiculum in Rome*, sadrži mekane svjetlosne efekte, koje gradi brisanjem poteza kista i izbacujući tvrde obrise- tehnike sušenje spužvom i omekšavanje rubova (Met, 2009.).

Slika 4. J. R. Cozens *View of the Villa Lante on the Janiculum in Rome*, 1782.- 1783.

1.6. Gvaš

Riječ gvaš dolazi od francuske riječi *gouache* što znači gust. Jakubin (1999) opisuje gvaš kao gustu i neprozirnu tehniku koja pokriva slikarsku podlogu. Bijeli dijelovi slike slikaju se bijelom bojom kako se ne bi ostavila bjelina papira.

Gvaš boje izrađuju se od istih sastojaka kao i prozirne vodene boje. Bojama se dodaje više glicerina pa su one mnogo bolje topljive od vodenih boja. Jednoliki namazi postižu se upotrebom gumiarabike ili dekstratina kao veziva. Namaz gvaš boje mora biti deblji i elastičniji. Površina gvaš boja je zagasita, slična pastelima, ali bez kredaste prašnjavosti. Nedostatak sjaja gvaš bojama daje određenu težinu koje vodene boje nemaju (Smith, 2003.).

Punda i Čulić (2006.) navode kako se boja nanosi u polupokrivajućim i lazurnim nanosima. Gvaš boje sušenjem posvijetle, a podloge su tonirani papiri veće gramature ili kartoni, platno, drvo i pločice slonove kosti. Ton podloge utječe na karakter gvaša. Fiksativi ne mijenjaju površinski karakter gvaš boje.

Smith (2003) navodi kako se gvaš boje mogu koristiti razrijeđeno, u prozirnim ili gotovo prozirnim premazima. Neprozirnost gvaš boje povećava se miješanjem boje s bijelom, kako bi se moglo slikati čvrstim i ujednačenim tonovima. Gvaš boje pri prekrivanju bolje se otapaju od vodenih boja kada sadrže više glicerina. Upotrebom vlažnog kista postiže se omekšavanje i miješanje slojeva. Neprozirnost se mijenja ovisno o konzistenciji boje i primijenjenih pigmentata, boja papira utječe na izgled boje (kroz nju se djelomice vidi ili se s njom miješa).

Gvaš boje možemo nanositi na različite načine: vlažni nanos boje s puno vode, pastozan nanos boje „impasto“, nanošenje boje polusuhog karaktera, nanošenje boje u slojevima, nanošenje tekture češljevima, četkama, spužvama, nanošenje boje ispiranjem vodom i struganje osušene boje. Za zaštitu gvaš boja koriste se fiksativi, koji ne mijenjaju karakter gvaš boje (Punda, Čulić, 2006.).

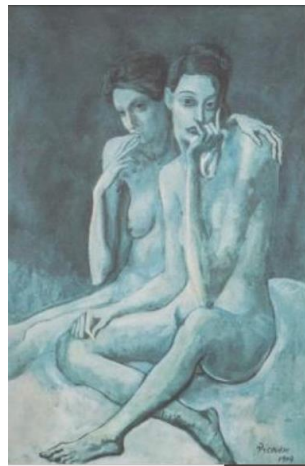
1.7. Gvaš- poznati slikari i djela

Gvaš je vrlo stara slikarska tehnika, a u prošlosti se upotrebljavala najčešće u književnom slikarstvu- inicijali, minijature, ilustracije. I danas je umjetnici koriste u osobnom likovnom

izrazu, a naročito se primjenjuje u likovnom izražavanju učenika osnovne škole (Jakubin, 1999, str. 170).

Gvaš današnji karakter dobiva u 18.stoljeću. Idealan je za studijsko slikanje (Punda, Čulić, 2006). Slikari koji slikaju gvaš tehnikom su Pablo Picasso i Edgar Degas.

U svojoj *epoque blue* (plavoj fazi), Pablo Picasso u monokromnom modrom tonalitetu slika gvaš *Dvije sestre*. Slika linearnim potezima, igra se linijama, mrljama i kontrastom tamnih sjena. Naslikano djelo prije je nacrtano na papiru, koje nije doručeno niti mijenjano do kraja. Polazeći od srednjeg tona modeliranje se gradilo svjetlo-tamnim kontrastima. Tehnika omogućuje postepenu gradnju slojeva i korekcije nanošenjem gušćih nanosa boja koja sadrže veću količinu bijelog pigmenta. Na detaljima je vidljivo modeliranje nanošenjem bijele boje pokrivnim, polupokrivnim i polusuhim i suhim potezima (Eseji 2014 - metkakraigher, 2014.).

Slika 5. Pablo Picasso *Dvije sestre*, 1904.

Punda i Čulić (2006.) navode kako Degas kombinira gvaš i pastel. Pastel nanosi u mokri gvaš namaz i nastavlja s pastelom u polusuhom sloju. Edgar Degas sliku *Pjevačica s rukavicom*, slika na žućkasto toniranom pastel papiru. Kombinirao je gvaš i pastel na način da je papir za gvaš zasitio polu prekrivajućim gvaš bojama i nakon toga u mokro utrljao pastel. Sliku započinje pastelnim crtežom, nastavlja slikanjem, premazuje tekućom ili obojenom gvaš otopinom i nastavlja slikanjem u mokro ili suho (Eseji 2014- metkakraigher, 2014.).

Slika 6. Edgar Degas *Pjevačica s rukavicom*, 1878.

1.8. Kolaž

Riječ kolaž dolazi od francuske riječi *collage* što znači lijepljenje.

Kolaž tehniku Jakubin (1999.) opisuje kao tehniku u kojoj različite materijale nanosimo na podlogu rezanjem, trganjem ili lijepljenjem. *Papiers colles* napravljen je od izrezanih papira i složenih da stvore dekorativnu kompoziciju. Pablo Picasso i George Braque proširili su tehniku kombinirajući papir, drvo, linoleum i novinski papir s uljnim bojama na platnu kako bi stvorili suptilne i zanimljive apstraktne kompozicije (Encyclopaedia Britannica, 1998.).

Materijali kojima radimo kolaž mogu biti raznobojni papiri, izresci iz novina, časopisa, tekstil, fotografije, koža, brusni papir te stari likovni radovi. Različiti materijali omogućuju bogat izbor tekstura, oblika, motiva i boja. Prvo izrežemo ili istrgnemo željeni oblik pa ih na plohi kombiniramo, tražeći željenu kompoziciju ili oblik. Kada smo zadovoljni sa kompozicijom, motive zalijepimo na papir ili platno (Jakubin, 1999.).

1.9. Kolaž- poznati slikari i djela

„Kolaž su uveli u slikarstvo kubisti (Picasso, Braque, Gris) kako bi tom tehnikom dali nov dotada nepoznati umjetnički izraz.“ (Jakubin, 1999., 174.str).

Pablo Picasso i George Braque prvi su upotrijebili kolaž kao metodu stvaranja inovativne umjetnosti. Rani kolaži Pabla Picassa često su sadržavali tapete i novinski papir. Djelo *Guitar*

naslikao je na plavom papiru, koristeći papire smeđe i zlatne boje sa cvjetnim uzorkom. Tapete koje je koristio izbljedile su prije nego ih je zalijepio na kolaž. Kolaž se sastoji i od papira za crtanje, smeđeg papira koji se koristi u industriji za torbe. Novinski papir koristio je za gotovo sjenčanje (Weiner Elementary, 2015.).

Slika 7. Pablo Picasso *Guitars*, 1912.- 1914.

Henri Matisse kombinirao je dvije tehnike: kolaž i gvaš. Njegovi pomoćnici prvo su papir obojali gvaš tehnikom, a nakon toga Matisse izrezuje oblike i slože ih u kompoziciju (manje je slagao izravno na ploči pomoću igle). Slika *The Parakeet and the Mermaid* jedno je od najvećih *cut-outs* djela Henria Matissa. Papir koji je koristio obojan je u jednu boju. Cijeli rad sadrži oblike obojane u kontrastnim bojama, zalijepljene na bijeli papir. Slika se sastoji od dijelova, oblika lista, šipka i oblika koji se pojavljuje samo jednom. Dva oblika predstavljaju malog papagaja s lijeve strane i sirenu s desne strane, iz koje proizlazi naslov djela (MoMA, 2014.).

Slika 8. Henri Matisse *The Parakeet and the Mermaid*, 1952.

1.10. Slikarski pribor

Umjetničko djelo prema Herceg i sur. (2010.) nastaje oblikovanjem materijala. Razlikujemo podloge, materijale kojima oblikujemo i pribor za likovnom izražavanju. Boja na nositelja nanosi se spužvom, lopaticom, strugalicom, noževima, valjcima, zračnim kistovima i sprejevima. Alat kojim se najviše koristimo u slikanju je kist (Smith, 2003).

Prema Smith (2003.) slikarske kistove od prirodnih vlakana dijelimo u dvije kategorije: meki kistovi (dlaka crvenih samura, vjeverica, volova i umjetnih mekih dlaka) i tvrdi, čekinjasti kistovi (svinjska dlaka ili sintetička vlakana). Meki kistovi precizni su u radu s vrlo razrijeđenom bojom, akrilnim i uljnim bojama (glazure i vrlo precizno slikanje). Čekinjasti kistovi imaju grubu dlaku koja zadržava boju i oblik. Pogodni su za slikanje uljnim i akrilnim bojama, akvarelu (za ovlaživanje vodom pri ribanju ili ispiranju te bojom za postizanje posebnih efekata tekstone), za pokrivanje velikih površina jednim tonom, za povezivanje ili toniranje guste uljane ili akrilne boje i za oponašanje slikanja šablonama.

Oblikom kistovi se dijele na okrugle i plosnate a njihov oblik određuje prsten kista. Postoje tri glavna oblika kista, unutar kojih kistovi se razlikuju po duljini i obliku dlake.

Slika 9. Oblici kistova

Punda i Čulić (2006.) navode kako se u tehnici akvarel koriste kistovi od dlake crvene kune, vjeverice, tvora, vidre, lasice ili iz uha alpske teladi. Kist mora biti gust, mekan i specifično oblikovan. Kistovi malih brojeva sa šiljastim vrhom koriste se za izvlačenje preciznih detalja ili za izradu minijatura. Široki kistovi (plosnati, poluplosnati ili okrugli bez zašiljenog vrha) koriste se za nanošenje većih obojenih ploha i za ispiranje boje. Kistovi za tehniku gvaš tvrđi su od akvarel kistova, napravljeni od volovske ili jazavčeve dlake, dlake soba, kune vidrinog repa ili dlake telećih ušiju. Kistovi duge zašiljene dlake od samurovih (kuninih) ili sintetičkih vlakana koriste se za tempernu tehniku. Boja na nositelja slike može se nanositi spužvom i jastučićem, lopaticom i strugačima, valjcima za boju, slikarskim noževima, noževima za miješanje boja i zračnim kistovima i prskalicama (Smith, 2003.).

Slika 10. Alternativni slikarski pribor

Slikarska pomagala čine palete, noževi za miješanje boja, posudice za boju, tkanine i krpe. Prve palete bile su male, pravokutne ili lopataste a imale su držak i ponekad otvor za palac. Potkraj 19.stoljeća pojavljuju se ovalne ili bubrežaste palete s otvorom za palac. Na paleti napravljenj od mahagonije odmah se moglo vidjeti kako će boja izgledati na osnovi. Boju možemo miješati na pliticama, tanjurićima, u starim šalicama, staklenkama i limenkama. Posudice za boju otvorene su, široke i plitke, a koriste se u paru (jedna za otapalo a druga za sušivo ulje). Tkaninama i rupčićima brišemo boju s kistova, boju s platna ili za postizanje teksturnih efekata (Smith, 2003.).

Slika 11. Slikarska pomagala

2. SLIKARSKE PODLOGE

Slikari prema Smith (2003) koriste različite materijale kao nositelje slika, koji mogu biti kruti ili elastični. Kruti nositelji su prirodno drvo, umjetne drvene podloge, aluminijski limovi, staklo-plastika, čelik i bakar. Slojevi boje na krutom nositelju nisu izloženi naprezanju, čime slikari imaju više slobode u upotrebi boja i prostora u tumačenju pravila slikanja. Elastični nositelji su papir, platno, poliesterski materijali.

Drvene daske dobivene radijalnim presjekom, blistače najkvalitetniji su nositelji slika. Neobrađena daska reagira na promjenu vlage. Površina oslikane daske stvara prepreku i vlaga se asimetrično raspoređuje unutar ploče. Svaki sloj namaza na površini drva smanjuje prijelaz vlage u drvo i iz drva (Punda, Čulić, 2003.). Umjetne drvene površine prema Smith (2003.) kao nositelji slika su šperploča, panel ploča, iverica, kompozitne ploče, lesonit i MDF ploča. Ostali kruti nositelji su sačaste aluminijske ploče, limovi, staklo-plastika, čelik i bakar.

Metalne površine potrebno je pripremiti kako bi se osigurala stabilnost podloge i boje. Promjenom temperature, podloge se stežu i rastežu. Kao nositelj slike metalna površina treba imati debljinu najmanje 1 mm. Prije bilo kakve obrade mora se očistiti, čeličnim četkama, brusnim papirom i pjeskarenjem mlazom kvarcanog pijeska ili staklenim zrcima pod pritiskom. Lim od željeza ili čelika treba premazati tankim nanosom lanenog firnisa na poledini i sa strane te malo zapeći. Nakon toga nanosi se preparacija (Punda, Čulić, 2006.).

Prema Encyclopædia britannica (2000.) zidne površine koriste se kao oblik za izražavanje misli, ideja i vjerovanja. Freske starog Egipta naslikane su na zidovima, stropovima i podovima. Oblikovane su za ograničeni okvir određenih površina. Rani murali ukrašavali su hramove, grobnice i katakombe. Murale u 20. stoljeću rade Manet, Matiss, Picasso i Changall. Slike na ploči su male slike dizajnirane za sakralne ili svjetovne svrhe kao dio funkcionalnog objekta. Služile su kao pobožne i svečane ikone, prijenosne sklopive diptihne i triptihne oltarne slike, natpisi za trgovine i konobe. Slikali su Fra Angelico, Paolo Uccello, Antoine Watteau

Slikari starog Egipta prema Punda i Čulić (2006.) koristili su pamuk, vunu, lan i svilu. Slikanje na svili pojavljuje se u 7. stoljeću, a dekorativnog karaktera postaje u srednjem vijeku. Veći formati platna i platno kao nositelj štafelajne slike pojavljuje se početkom 16. stoljeća. Veličina i prenosivost omogućili su europskim umjetnicima proširiti raspon tema. Minijturno slikarstvo primjenjuje se za zapadne minijturne portrete, indijske i islamske rukopise. Portreti minijature izvorno su naslikani akvarelom na pergamentu i kartonu. Minijaturisti 16. stoljeća Hans

Holbein the Younger, Jean Clouet, Nicholas Hilliard i Isaac Oliver slikali su u tradiciji srednjovjekovnih iluminatora. Zapadni portreti minijature 17. i 18. stoljeća dvodimenzionalni uzorak bogatih boja razvijaju atmosferskim tonskim modelom u više naturalističkih reprezentacija. Oslikane minijature od bjelokosti pojavljuju se u 19. stoljeću, a klasičnu jednostavnost postiže Patricius Kittner. Slikanu minijaturu zamjenjuje mala, ručno tonirana fotografija (Encyclopædia britannica, 2000.).

Struktura platna određena je debljinom niti, gustoćom niti pri tkanju i vrstom veza. Tekstura tkanja određena je načinom veza. Neravna struktura tkanja korištena je za pastozno slikanje. Površina platna tkana labavo ima posebnu strukturu koju koriste talijanski slikari 17. stoljeća, a boju na platno nanose slikarskom lopaticom. Premazana površina dobila je podnu strukturu, koja je zavisila od recepta ateljea kojim se ističe zrno koje daje preplitanje niti. Takvu vrstu podloge koriste slikari 18. i 19. stoljeća. Njemački ekspresionisti koriste jutu, a finija i gušća platna koriste se do sredine 18. stoljeća kada platna tkaju tvornice. Pamučno platno upotrebljava se u 19. stoljeću, a u novije vrijeme koriste se platna od modernih sintetičkih vlakana (čvrstoća, stabilnost, otporna na svjetlost, vodu, plijesni).

Vlažno vrijeme opušta niti platna, a suho vrijeme s relativnom vlažnošću, napinje niti platna. Trajnost platna povećava se pravilnom pripremom koja uključuje: impregniranjem tutkalom (čime se smanjuje utjecaj vlage na platno), pravilno natezanje platna toplim tutkalom i pravilno prepariranje. Papirus u starom Egiptu koristio se od 3000. godina prije Krista do 9. stoljeća. Papir iz drvne celuloze pojavljuje se 1846. godine. Današnji papiri proizvode se od celuloze drva. Kvalitetniji papiri nastaju miješanjem celuloze drva i krpa lana, konoplje ili pamuka. Po površinskoj obradi papiri mogu biti vruće prešani- glatki i hladno prešani- zrnat (Punda, Čulić, 2006.). Ostali elastični nositelji su pergament, velur, životinjska koža te sintetički materijali-jedrina (Smith, 2003.).

3. LIKOVNI I KOMPOZICIJSKI ELEMENTI U SLIKARSKOM DJELU

Likovni jezik prema Jakubin (1999.) čine likovni elementi točka, crta, boja, ploha, površina, volumen, prostor te elementi kompozicije. Njima oblikujemo na dvodimenzionalnom prostoru i trodimenzionalnom prostoru. Temeljni elementi slikarstva koji grade likovno djelo su boja i linija. Elementi kompozicije su kontrast, harmonija, ritam, ravnoteža, proporcija, dominacija i jedinstvo (Jakubin, 1999.).

3.1. Crta i točka

Točka je temeljna likovna i optička vrijednost. Točkom se gradi, varira i kombinira. Možemo je nizati vodoravno, okomito, dijagonalno, kružno ili okomito. Gušćim nizanjem točaka dobivamo tamnije dijelove plohe a rjeđim svjetlije dijelove plohe. Takav način izražavanja privida volumena naziva se grafička modelacija (Jakubin, 1999.).

Slika 12. Camille Pissarro *Sajam svinja*, 1886., grafička modelacija

Prema Peić (1981.) crta je nepostojeća granica koja dijeli dvije plohe ili dva volumena. Ona je produkt duha čovjeka i likovni karakter ovisi o njezinoj strukturi (uska, široka, prozirna, gusta, isprekidana) te toku (statična, dinamična, jednosmjerna, dvosmjerna). Crtu kao temeljni likovni element Jakubin (1999.) nalazi u linearnom crtežu. Tonski ili slikarski crtež izveden je tonovima. Crte po svojstvu dijeli na crte po toku (ravne; krivulje- pravilne, slobodne), crte po karakteru (tanke debele, dugačke, kratke, isprekidane, kontinuirane), crte po značenju (obrisne, strukturne, teksturne).

Slika 13. Pablo Picasso *Glava žene*, 1965., crtež napravljen strukturalnim crtama

3.2. Boja

Prema Peić (1981.) i Jakubin (1999.) boja označava svjetlost koja je emitirana iz nekog izvora ili reflektirana od površine neke materije. Zrake sunčevog bijelog svjetla sastoje se od zraka šarene svjetlosti, koje se mogu vidjeti gledajući kako se bijela zraka prolazeći staklenom prizmom, lomi pod kutem i razlaže na dijelove. Prema stupnju loma razlikuju se monokromatske boje: crveno, narančasto, žuto, žutozeleno, zeleno, modrozeleno, cijanovo modriilo, indigo i ljubičasto. Unutar sunčevog spektra razlikujemo 150 nijansi boje. Atributi koji definiraju svaku boju su ton, zasićenje i svjetlina.

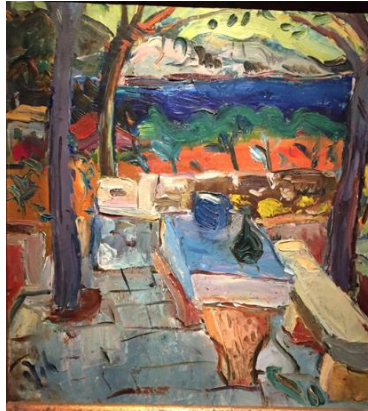
Postoje šarene i nešarene boje. Ne šarene boje reflektiraju svjetlost i upijaju svjetlost. Šarene boje imaju ton. Miješanjem glavnih boja bavili su se Newton, Meyer, Goethe, Ostwald (Peić, 1981.).

Wilhelm Ostwald podijelio je boje prema kromatskim svojstvima na kromatske ili šarene i akromatske ili nešarene. Šarene boje su boje unutar sunčevog spektra a nešarene boje čine crna, bijela i svi tonovi sive između crne i bijele. Unutar kruga boje se dijele na osnovne, sekundarne i tercijarne. Osnovne boje su crvena, žuta i plava boja; sekundarne nastaju miješanjem osnovnih boja i tercijarne boje nastale miješanjem jedne osnovne i jedne sekundarne boje. Tonovi boja nastaju kada se šarenoj boji polako dodaje bijela, crna ili tonovi sive neboje. Ostwaldov istostraničnom trokutu dijeli tonove boja na akromatske, svijetle kromatske, zagasite kromatske, mutne kromatske, tercijarne čiste i neutralne tonove. Boji dodajući bijelu ili crnu oduzimamo intenzivnost, jakost i snagu što se naziva degradacija boja. Boje imaju kontrastna svojstva koja Johannes Itten dijeli na kontrast boje prema boji, kontrast svjetlo-tamno, kontrast

toplo-hladno, komplementarni kontrast, simultani kontrast, kontrast kvalitete i kontrast kvantitete (Jakubin, 1999.).

Boje po podrijetlu Peić (1981.) dijeli na biljne boje (indigo- dobivena od lišća tropske biljke indiga, krap- crveno- od korijena, lakmus i orseille- od lišajeva, campeche- različita vrsta drva), životinjske (cochenille- štitaste uši, grimiz- purpur od školjke) i umjetne boje (smolaste i anilinske). Za slikanje koriste se suhe boje i boje koje se vežu vezivnim sredstvima.

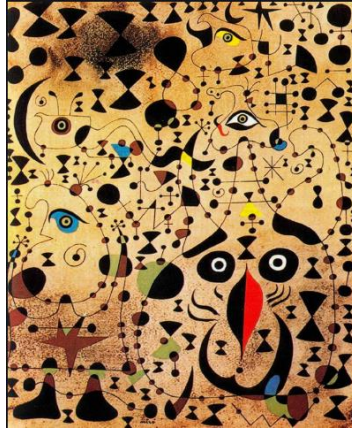

Slika 14. Ignjat Job *Kameni stol*, 1935., kontrast svjetlo-tamno

3.3. Ploha

Ploha prema Jakubin (1999.) element je koji ima dužinu i širinu. Prisutna je u plošnom i prostorno-plastičnom oblikovanju slikarstva, kiparstva i arhitekture. Ploha u slikarstvu je ravnina na kojoj se slika ili crta. Izražavanje na plohi u odgojno-obrazovnom procesu obuhvaća crtanje, slikanje, grafiku i plošna oblikovanja unutar područja dizajna. Na plohi može se oblikovati plošnim oblicima ili se oblikovanjem sugerira privid prostora i volumena negirajući plohu. Osnovno svojstvo plohe je dvodimenzionalnost, a po svojstvima dijelimo je na samostalne (ne zatvaraju oblik) i nesamostalne plohe (zatvaraju oblik). Samostalne plohe (likovi) ne zatvaraju oblik. One stoje samostalno u prostoru ili kao samostalni likovi prave kompoziciju na plohi. Ploha po karakteru može biti ravna, zaobljena, napeta, nepravilna, slobodna, obojena, svijetla, tamna, obla i uglata, oštih i mekih bridova. Geometrijski likovi strogo su određeni, djeluju mirno i statično (kvadrat, trokut, pravokutnik). Slobodni likovi slobodno se razvijaju, pokretljivi su, slobodni i podsjećaju na razne organske prirodne oblike. Funkcionalne ili nesamostalne plohe zatvaraju neki volumen. Prisutne su u arhitekturi (fasade i unutarnje stijene) i kiparstvu (vanjski i unutarnji dijelovi kipa).

Povezivanje plohe i slikanja javlja se u kasnijim razdobljima grčkog slikarstva, rimskom slikarstvu i slikarstvu renesanse. Plošno shvaćanje upravlja motivima grčkog slikarstva, slikanjem motiva iz profila kako bi položaj omogućio veću pojavu plohe (Peić, 1981.).

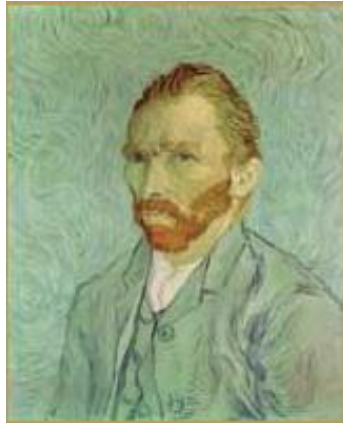

Slika 15. Joan Miro *Lijepa ptica otkriva, nepoznato za zaljubljeni par*, 1941., oblikovanje plošnim oblicima

3.4. Površina

Prema Jakubin (1999.) površina je vanjski izgled plohe. Osnovna svojstva plohe su teksturalna svojstva i fakturalna svojstva. Tekstura se odnosi na karakter površine: glatka-sjajna, glatka-nesjajna, hrapava-sjajna i hrapava-nesjajna tekstura. Postoje plastične teksture koje se osjećaju opipom, taktilno, vizualno i teksture dobivene crtačkim, grafičkim ili slikarskim elementima i likovno-tehničkim sredstvima. Teksturalne vrijednosti upotrebom određenog materijala i načinom obrade površine se proširuju.

Faktura označava različite likovno-tehničke postupke obrade površine likovnih djela. U slikarstvu to se odnosi na način vođenja kista i slojevito nanošenje boje na podlogu. Boju nanosimo u tankom i prozirnom sloju (lazurni namaz). Površina lazurnog namaza je jednolična i glatka. Pastuozni namaz odnosi se na deblji vidljivi sloj boje i poteza kista. Debeli nanose boje nanosi se na podlogu slikarskim lopaticama ili tvrdim kistovima. Karakter impasto namaza je grub i hrapav.

Slika 16. Vincent Van Gogh *Autoportret*, 1889., faktura

3.5. Prostor

Prostor ima dužinu, širinu i visinu. Prema Jakubin (1999.) prostor je kao likovni element vezan uz prostorno-plastično oblikovanje. Oblikujući na plohi upotrebom likovnih elemenata poštuju se zakoni plohe ili se primjenom perspektivi dobiva privid trodimenzionalnog prostora. Izražavanje po zakonu plohe izraz je dosljedan plošnom konceptu. Kretanje po plohi može biti konglomeratno ili uspostavljanjem reda (niz ili polje). Likovi u konglomeratu razbacani su po plohi i postavljeni su u svim smjerovima. Pećinsko slikarstvo jasno prikazuje konglomerat, gdje su likovi razbacani u svim smjerovima bez reda i kompozicije. Često se javlja u modernoj i suvremenoj likovnoj umjetnosti. Niz predstavlja prvi prostorni red na plohi, a redanjem nizova nastaje polje. Trodimenzionalni prostor na plohi ostvaruje se primjenom perspektivi-vertikalna, ikonološka ili semantička, obrnuta, geometrijska ili linearna, ptičja i žablja, atmosferska ili zračna, koloristička i poliperspektiva.

Razdoblja likovne povijest imala su različite predodžbe o prostoru i metode za izražavanje crte, boje i volumena u dvodimenzionalni svijet ili iluziju trodimenzionalnosti. Prvi crteži nisu poznavali iluziju dubine i niza. Takav način prikaza naziva se konglomerat. Slikari starog Egipta, Babilona i Asirije, Krete i Mikene služili su se metodom plošnog nizanja figure do figure. Slikari Grčke htjeli su iz dvodimenzionalnog stvoriti iluziju dubine prostora. Rimski slikari pomoću kista stvarali su dojam plastičnosti, a slikarski prostor rješavali su metodom pozornice. Slikari srednjega vijeka shvaćaju prostor kao dvodimenzionalno. Tijekom renesanse slikari željeli su preporoditi srednjovjekovno shvaćanje prostora. Završetkom renesanse slikari iluziju trodimenzionalnosti stvaraju mijenjanjem intenziteta linija i boja. Slikarski prostor u

19.stoljeću slikari rješavaju metodom prostornog kolorizma, optičkim djelovanjem sastava boje. Linearnom, atmosferskom i metodom kolorističkog prostora slikari svoju prostornu predodžbu slikaju s jedne točke gledišta. Slikanje točke gledišta s više stajališta, koriste slikari 20.stoljeća metodom poliperspektive (Peić, 1981.).

Slika 17. Wassily Kandinsky *Modro nebo*, 1940., konglomerat

Slika 18. Santi Raffaello *Atenska škola*, 1511., geometrijska perspektiva

Slika 19. Đuro Pulitika *Crveno brdo*, 1981., koloristička perspektiva

3.6. Volumen

Prema Jakubin (1999.) volumen je obujam ili zapremnina nekog tijela u prostoru. Može posjedovati unutarnji prostor ili biti zbijen ispunjen nekom masom. Oblikovanje volumena naziva se kiparstvo koje se dijeli na punu plastiku i reljef. Volumen na plohi izražava se crtačkim i slikarskim sredstvima. Privid volumena na plohi može se ostvariti grafičkim, tonskim i kolorističkim izražavanjem.

3.7. Tonsko i kolorističko slikarstvo

Tonsko izražavanje volumena postiže se svjetlom i sjenom. Svaki osvjetljeni oblik ima svoju bačenu sjenu. Volumen možemo izraziti olovkom, kredom i bojom. Način izražavanja zove se tonska modelacija (tal. podrijetla „oblikovanje“). Modelacija je u plošnom oblikovanju izražena pomoću svijetlog i tamnog tona. Tonska modelacija izražena crtačkim sredstvima naziva se tonsko crtanje a tonska modelacija izražena bojama svijetlih i tamnih tonova tonsko slikanje. Upotreba jedne boje u svim njenim tonskim vrijednostima naziva se monokromno tonsko slikanje. Korištenje nekoliko boja sa različitim tonskim vrijednostima naziva se polikromno tonsko slikanje (Jakubin, 1999.).

Prema Peić (1981.) i Jakubin (1999.) kolorističko izražavanje podrazumijeva korištenje više boja sunčevog spektra. Volumen na plohi postiže se korištenjem boje koja u sebi sadrži manje svjetla, od boje kojom se slikaju osvjetljeni dijelovi. Svjetlosna sposobnost boje naziva se valeur. Koristeći tu sposobnost slikari su stvorili kolorizam. Kolorizam traži osjetljivo oko za prirodu boje. Temelji se na sposobnosti boje da bez svjetla govori svojim originalnim jezikom (Peić, 1981.). Toplo-hladni ili komplementarni kontrast koristi se za kolorističko izražavanje. Tonom modeliramo, a bojom moduliramo oblik, koja u likovnom izrazu djece može imati čisti plošni karakter (Jakubin, 1999.).

Kasnija razdoblja grčkog slikarstva prenošenjem trodimenzionalnost na dvodimenzionalnu površinu, iskorištavaju efekt svjetla i sjene na predmetima i slikajući ih dobivajući plošnost. Slikanje plastičnog utiska na slici svjetlom i sjenom- clairobcur, razvilo se u razdoblju baroka. Slikari Rembrandt i George de La Tour pomoću clairobcur, postizali su privid trodimenzionalnosti i u napetosti između sjene i svjetla „ otkrili mogućnost dramskog govora izraženog likovnim sredstvima.“ (Peić, 1981., 121.str).

Slika 20. Pablo Picasso *Siromašni ljudi na morskoj obali*, 1903., monokromno tonsko slikanje

Slika 21. Slava Raškaj *Mrtva priroda*, 1899., polikromno tonsko slikanje

Slika 22. Paul Cezanne *Portret Madame Cezanne u crvenoj fotelji*, 1877., koloristička modulacija

Slika 23. Henri Matisse *Zelena crta*, 1905., koloristička modelacija

4. DJEČJI IZRAZ BOJOM

Dijete u dječjem vrtiću ima na raspolaganju različita likovna sredstva. Prema Belamarić (1986.) najjednostavnije sredstvo je olovka koja je često potisnuta i zamijenjena olovkama u boji, pastelama i flomasterima. Oni zahtijevaju jači pritisak čime se razvija tvrd i jednoličan potez umjesto osjetljivosti dječje ruke. Dijete crta koristeći sredstva onako kako mu dođu pod ruku, igrajući se bojama. Osnovno izražajno sredstvo slikarskog postupka je boja.

Djeca predškolskog uzrasta bojom izražavaju emocije bojeći prizore atmosferom koju osjećaju ili koju žele dočarati, čime odaju senzibilitet za kolorizam ili monokromiju. Ono ne povezuje figuru i boju nekim značenjem, već je njegova pažnja usmjerena na izmjenu boja. Zbog složenosti rada s bojama dijete odabire najjednostavniji postupak, jedna boja za sve figure. Aktivnost koja prethodi slikanju je miješanje boja. Samostalno miješanje boja djecu veseli i za njih je to vrijedno iskustvo (Heker, 2011.).

Dijete u dobi od druge do četvrte godine koristi olovke u boji kao crtačke. Za crtanje koristi boje koje primjenjuje bez nekog određenog razloga. Crtačkim tehnikama djeca ovladavaju lako dok miješanje boja s vodom zahtijeva određenu spretnost te odgovarajuće kistove. Korištenjem tvrdih, grubih kistova djeca donose površnost i neodređenost oblika u boji. Dobar kist i kvalitetne boje oslobađaju dijete te ono slobodno odabire boje. Djeca u ovoj dobi ne daju bojama vizualno značenje. Koriste sve boje i svaka boja u određenom trenutku poprima svako značenje. Mrlja boje primarni je simbol djece u slikanju. Ono označava oblik, materiju i boju.

Slika 24. Izražavanje bojom- dijete u dobi od druge do četvrte godine

Djeci u dobi od četvrte do pete godine treba osigurati igre koje omogućuju ovladavanje postupcima rada s bojom, trebaju ih poticati na samostalan izbor boja kako bi otkrila opća i svoja značenja pojedinih boja. Boje dijete odabire prema svojim sklonostima, igra se

komponiranjem i izmjenjivanjem samih obojenosti. Kada dijete u likovni rad počne unositi plohe boja, tada se može govoriti u stvarnom izražavanju boja.

Slika 25. Izražavanje bojom- dijete u dobi od četvrte do pete godine

Djeca u dobi od pete do šeste godine počinju se bogato izražavati bojom. Širokim nanosom boje dijete stvara oblike i određuje njihovu obojenost. Široko nanošenje bez prethodno označenog oblika, označava sposobnost opažanja i pamćenja cjelovitosti oblika. Opažanje stvarnih ili približno stvarnih boja djeca unose sve češće u sadržaje koje slikaju. Kada ovladaju plohamo boja djeca počinju u njih unositi detalje.

Slika 26. Izražavanje bojom- dijete u dobi od pete do šeste godine

5. ZNAČAJ LIKOVNIH AKTIVNOSTI U DJEČJEM VRTIĆU

Likovne aktivnosti u dječjem vrtiću prema Herceg i sur. (2010.) provode se i organiziraju u skladu s radom odgojitelja, njegovima osobnim i likovno-profesionalnim kompetencijama. Odgojitelj koji želi upoznati djecu s likovnom umjetnosti treba objasniti djeci sve elemente i pojavnosti likovne umjetnosti na djeci razumljiv način. Zadatak odgojitelja je stimulirati dječju aktivnost i kreativnost, osiguravajući nove spoznaje i iskustva. Igra čini polazišnu aktivnost

koja omogućuje djetetu pravo na razvoj usklađen njegovim mogućnostima i potrebama. Putem igre odgojitelj osmišljava likovno problemske situacije. Likovnim postupcima unutar različitih likovnih područja razvija se likovna radoznalost kojom se potiče likovno stvaralaštvo, usvajanje likovnog jezika, razvija se vizualna percepcija, mašta, likovno kreativno mišljenje, tehnička spretnost i osjećaj za prostorne odnose.

Likovnost u ranoj i predškolskoj dobi uključuje omogućavanje pristupa raznolikim likovnim materijalima i tehnikama likovnog stvaralaštva, osiguravanje vremena i prostora za likovne aktivnosti, omogućavanje djetetu da usvoji posebne likovne vještine kad su u pitanju likovni materijali i tehnike, upoznavanje djeteta s likovnom umjetnošću putem slikovnica, reprodukcija, posjeta galerijama i muzejima. Raznovrsnost, iskrenost i autentičnost dječjih radova dobiva se omogućujući djeci da stvaraju sama, neopterećeno i bez intervencija odraslih. Likovne aktivnosti u dječjem vrtiću dijele se na aktivnosti u kojima dijete samoinicijativno i spontano započinje s likovnim izražavanjem birajući likovno sredstvo koje mu je dostupno i stvara neovisno o drugima te likovne aktivnosti koje planira i provodi odgojitelj (postavljeni ciljevi i zadatci u odnosu na cijelo ukupan plan i program skupine). Prva grupa aktivnosti daje informacije o mogućnostima, željama i mislima djeteta. Druga skupina aktivnosti omogućuje djetetu da se izrazi, ali da pri tome usvoji nešto novo. Važno je dobro isplanirati aktivnosti, ali i ostaviti prostor za nove spoznaje i promjene ukoliko do toga dođe. Izbor likovnog materijala, tehnike i motiva treba biti prilagođen potrebama djece (Balić Šimrak, 2011.).

Kontinuitet likovnog razvoja ovisi o potencijalnim mogućnostima djeteta, odgovarajućem utjecaju sredine i odgojitelja. Kontinuitet označava razvoj likovnih sposobnosti od najranijeg djetinjstva do zrelosti. Uvažavanje kontinuiteta utječe na izbor sadržaja likovne kulture, planiranje rada, promjenama metodičkih postupaka odgojitelja, postupnom uvođenju složenijih likovnih područja i zadataka (Herceg i sur., 2010.).

6. SLIKARSKE TEHNIKE U RADU S DJECOM PREDŠKOLSKE DOBI

Dječje likovno izražavanje započinje prema Herceg i sur. (2010.) povlačenjem prvih šara. Dijete u dobi od 1,5 do 3,5 godine nalazi se u fazi šaranja, tijekom koje se šare mijenjaju od jednostavnih crta do manjih kružnih crta. Tijekom ovog razdoblja djeci treba omogućiti mek i

intenzivan grafički materijal, meku olovku, kredu i pastel. Faza sheme pojavljuje se od 3. do 5. godine, kada dijete prikazuje prepoznatljive figure i objekte jednostavnim elementima. Koriste se materijali i pribor koji su primjereni dječjoj dobi. Faza razvijene sheme je razdoblje od 5. do 8. godine, u kojoj dijete prikazuje upotpunjuje detaljima. Faza oblika i pojava je razdoblje od 8. do 10. godine koju obilježava bogatija predodžba svijeta djeteta i javljaju se elementi prikaza pokreta figura.

Izbor materijal i tehnika likovnog izražavanja djece predškolske dobi ovisi o dobi djece te drugim elementima. Uporaba svakog materijala zahtijeva određene postupke. Prema Herceg i sur. (2010.) materijali koje djeca koriste ne trebaju pružati otpor djeci. Crtaći materijali trebaju biti meki. Kada dijete koristi boje treba imati jednu posudu za nanošenje vode kistom na boju i drugu za ispiranje kista. Zahtjevni postupci pri korištenju alata odnose se na škare, tehnike otiska i preše, batik, korištenje dlijeta za obradu drva. Tijekom rada važna je zaštita namještaja i odjeće te korištenje materijala i pribora posebno oblikovanih da odgovaraju dobi djece.

Slikarske tehnike koje se najčešće koriste u radu s djecom predškolske dobi su: tempera, akvarel, gvaš, uljni pastel i kolaž.

6.1. Uljni pastel

Za rad s djecom predškolske dobi koristi se uljni pastel. Uljni pastel više se koristi u radu s djecom prema Jakubin (1999.) jer je manje osjetljiv, jednostavan je, nije prašan i ne skida se s podloge. Stariju djecu treba uputiti u mogućnosti povlačenja tankih linija, točki i razmazivanja masnog pastela te omogućiti da kombiniraju pastel s akvarelom i tušem. Pastel omogućuje bogatstvo likovnog izraza djece. Za slikanje pastelom koriste se glatki papiri, koje možemo i otisnuti vrućim glačalom na neku drugu podlogu. Djeci treba ponuditi papire različitih nijansi i tvrdoće. Masni pastel može koristiti i u primjeni tehnike *grataž*, gdje na obojani papir nanosimo sloj crnog tuša. Na suhoj podlozi crtež grebemo zašiljenim štapićem ili čavlom. Dječje radove trebamo fiksirati fiksativom za pastel ili lakom za kosu (Vekić-Kljaić, 2011.).

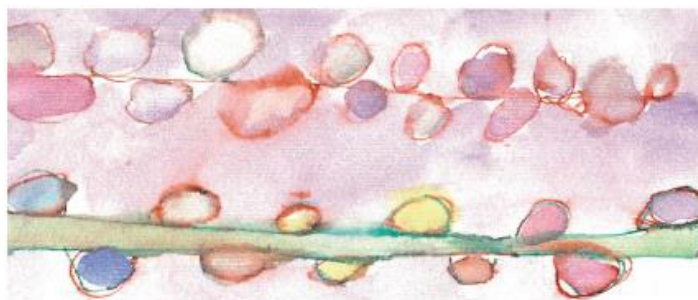

Slika 27. Dječji rad *pastel*

6.2. Akvarel

Akvarel tehnika kombinira se s crtačkim tehnikama i slikarskim tehnikama pastel i kolaž. Djeci je dobro ponuditi različite veličine i formate papira, te kistove različitih debljina. Postupno se uvode različiti meki kistovi i akvarel papir, kako bi se omogućila prilika da djeca istraže načine nanošenja i pretapanja boja. Tijekom rada djecu se potiče da mekano drže kist, slikaju vrhom kista, koriste puno vode te da ispiru kist nakon korištenja jedne boje. Starija djeca konture motiva mogu slikati s više boja i popunjavati ih vodom. Potiče se djecu da sama promijene vodu koja je mutna (Vekić-Kljaić, 2011.).

Herceg i sur. (2010.) prema Višnjic Jevtić (2011.) govore kako akvarel tehnika zbog osobine razlijevanja ostvaruje tonske vrijednosti, koje djeca predškolske dobi ne osjećaju i ne mogu iskoristiti. Akvarel je temeljna likovno umjetnička aktivnost djece u waldorfskim predškolskim ustanovama.

Slika 28. Dječji rad *akvarel*

6.3. Tempera

Djeca potiču jedni druge na izražavanje mišljenja. Prema Heker (2011.) djeca samostalno biraju boju koju žele nanijeti na papir i na taj način prikazuju svoje unutarnje viđenje svijeta. Na početku je djeci dobro omogućiti da istražuju i ovladaju bojom i kistom. Djecu treba uputiti da ocijede kist prije nanošenja boje na plohu, da poteze ne ponavljaju i da ne boje tamo gdje je površina već obojana.

Slikanje temperom kod mlađe djece zahtijeva pripremu posudica s bojom u kojima se nalaze kistovi. Starija djeca koriste kistove različitih debljina (široki kistovi za deblje linije i tanji kistovi za fine linije). Kistove ispiru u vodi i brišu krpicom kada žele promijeniti boju. Grubi kistovi donose neodređenost oblika u boji koji dovodi do šarenila (Belamarić, 1986.).

Slika 29. Dječji rad *tempera*

6.4. Kolaž

Tehnika kolaž nastaje lijepljenjem komadića papira ili drugog materijala na podlogu. Prema Jurković i Tomljanović (2011.) teksturu, boju, strukturu materijala te načine kombiniranja djeca upoznaju tijekom likovnog izražavanja. Motive izrezuju, slažu na papir, kombiniraju i lijepe na plohu. Djeca rane dobi u dječjem vrtiću sama odabiru papir, ljepljivo i stvaraju svoje viđenje svijeta. Kod djece predškolskog uzrasta ukoliko ovaj oblik aktivnosti nisu doživjeli tijekom rane dobi, treba razviti interes za kolaž. Važno je da materijal ne pruža otpor djeci, odnosno da bude mekan. Ukoliko žele mogu rezati škarama. Materijali za tehniku kolaž u dječjem vrtiću su izresci iz novina, časopisa, samoljepljive tapete, tekstil, komadići drva, aluminijska folija, celofan u boji. Trebaju biti složeni po bojama ili veličinama, vizualno i estetski pregledni.

Slika 30. Dječji rad *kolaž*

6.5. Gvaš

Nakon iskustva s akvarel tehnikom, djeca su spremna ovladati gvaš tehnikom. Prije slikanja djeca trebaju promotriti materijale koji su ponuđeni. Odgajatelj treba pokazati djeci kako navlažiti papir te kako nanijeti boju na hrapavi papir. Djeca mogu miješati boju prema uputama. Spužvicom mogu navlažiti papir na koji nanose bijelu boju po sredini papira i sivu pri dnu. Djeca istraživanjem stvaraju kontraste te shvaćaju razvoj slike dodavanjem bijele boje (Gudek, 2011.).

Slika 31. Dječji rad *gvaš*

7. PRAKTIČNI DIO RADA- SLIKARSKE LIKOVNE AKTIVNOSTI U VRTIĆU

Za potrebu pisanja završnog rada provedba osmišljenih likovnih aktivnosti pretvorena je u likovnu aktivnost na daljinu. Mjere opreza HZJZ uvedene zbog epidemije virusa Covida- 19 u Republici Hrvatskoj, onemogućila je provođenje likovne aktivnosti u dječjem vrtiću. Kako bi praktični dio završnog rada mogla realizirati, mentor Izv. Prof. Mr. Art. Kristina Horvat Blažinović savjetovala je provođenje likovne aktivnost na daljinu. Aktivnosti su provedene u suradnji s odgajateljicama Radojkom Magić i Paulom Zuzel dječjeg vrtića Cipelica iz Čakovca.

Cilj završnog rada bio je istražiti kako se djeca potaknuta vizualnim motivima cvijeća u teglicama i vazi, likovno izražavaju slikarskom tehnikom tempere. Priprema za provedbu likovne aktivnosti na daljinu uključivala je pripremu video materijala, koji su sastavni dio ovog završnog rada i nalaze se u prilogu na DVD nosiocu, te neposrednu pripremu odgajateljica. Motivi likovne aktivnosti jesu cvijeće u teglicama i vazi. Metode rada likovne aktivnosti na daljinu uključuju metodu razgovora, metodu demonstracije, metodu usmenog izlaganja i metodu usmjerenog promatranja. Likovno izražavanje djece bilo je po promatranju i nakon promatranja vizualnog motiva.

Likovna aktivnost provedena je u skupinama djece starosne dobi od 3 do 4 godine i u skupini djece starosne dobi 6 godina.

7.1. Priprema i motivacija

Sadržaj snimljene video motivacije odnosi se na temu likovne aktivnosti i dijeli na „priče o izgledu cvijeta“. Djeca uvodnom pričom upoznaju izgled cvijeta i vrste koje su prikazane: perlargonija, zvonice, hortenzija, drvo masline, ruža, lavanda, iris i karanfil. Prva video priča govori o laticama cvijeta. Djecu upućujem da promotre boje, oblik i teksturu latica koje pokazujem te kako izgleda tučak cvijeta. Druga video priča govori o stapki cvijeta. Kako ona izgleda, čemu služi i što se na njoj može nalaziti. Treća video priča govori o listu cvijeta. Što sve ima, kako izgleda, koje boje su listovi cvjetova, da imaju dlačice koje štite cvijet i žilice koje upijaju svjetlosne zrake. Četvrta video motivacija govori o korijenu cvijeta i njegovoj ulozi u rastu cvijeta. Čemu služi i zašto je važan. Video motivacija završava ponavljanjem naučenog,

odnosno kako cvijeće izgleda, kako raste i zašto je važno o njemu brinuti. Kroz priče željela sam da djeca obrate više pozornosti na detalje uključujući pojmove oblik, boja, tekstura, linija i kontrast.

Nakon video motivacije uslijedio je video koji je djeci objasnio njihov zadatak nakon viđenog. Video motivaciju djeci su pokazale odgajateljice i dodatno objasnile postupak likovnog izražavanja koristeći tehniku tempere. Ukoliko su djeca tijekom rada došla do zastoja ili gubitka motivacije, odgojiteljica ih je uputila da bolje promotre cvijeće.

Provedba likovne aktivnosti na daljinu uključivala je prethodnu pripremu odgojiteljica. Kako bi saznale što i kako raditi s djecom, video motivacija i upute za rad poslani su elektroničkom poštom. Na stolovima odgojne skupine odgojiteljice su pripremile materijale za rad i mediji kojim će djeci pokazati video motivaciju. Materijali za rad uključivali su papire A4 formata hrapave teksture, kistove debljih vlakana, posude s bojama i vodom. Odgajateljice su djeci pripremile cvijeće kako bi doživljaj viđenog bio intenzivniji.

7.2. Osvrt na likovnu aktivnost- djeca u dobi od 6 godina

Prva likovna aktivnost provedena je u odgojnoj skupini djece u dobi od 6 godina, pod vodstvom odgajateljice Paule Zuzel. Video motivacija pokazana je djeci uz cvijeće koje se nalazilo na stolu sobe. Djeca su ruže crvene i bijele boje pogledali, pomirisali i opipali. Svako dijete imalo je svoj dojam viđenog i doživljenog.

Slika 32. i 33. Promatranje cvijeća

Nakon motivacije i doživljenog djeca su krenula u likovno izražavanje. Odgajateljica je pripremila papire A4 formata, kistove, posude s vodom i tempera boje. Radi lakšeg korištenja tempere unutar posuda s bojom nalazili su se kistovi kako bi djeca lakše koristila boje onako kako oni žele. Djeca su stvarala po promatranju i nakon promatranog.

Slike 34. i 35. Tijek likovne aktivnosti

Djeca u dobi od 6 godina nalaze se u fazi razvijene sheme, u kojoj postojeće sheme upotpunjuju detaljima. Prostor prikazuju vežući ga za dno papira. Kada se djetetu omogući slikanje prema vlastitom opažanju i shvaćanju, simetrija i tvrdoća nestaju.

Video motivacija pokazana djeci bila je uspješna i djeca su bila zainteresirana za slikanje. Vidi se da su naglašavali oblik kako su ga percipirali i boju koju su interpretirali realistički. Svaki element prikazanog cvijeća u vazi su naslikali. Naslikane motive djeca su prikazala iz profila i vežu vazuu za dno papira, vodoravnu liniju. Stapke cvijeta slikaju debljim linijama, na koje slikaju listove i trnje cvijeća u obliku zelenih mrlje ili kratkih crta. Latice i tučak cvijeća naslikani su kao krugovi većih i manjih oblika. Širokim nanosom boje djeca slikaju stapke i latice. Potrebu za redom djeca slikaju nizovima cvijeća u vazi. Opažanjem stvarnih boja djeca unose u cvijeće koje slikaju. Koriste crvenu i bijelu boju kako bi prikazali stvarnu boju latica motiva. Na radovima neke djece može se vidjeti želja za prikazom detalja, ali korištenjem debljeg kista, dobivena je površnost i neodređenost oblika.

Slike 36., 37., 38., 39., 40. i 41. Dječji likovni radovi

7.3. Osvrt na likovnu aktivnost- djeca u dobi od 3 do 4 godine

Druga likovna aktivnost provedena je u odgojnoj skupini djece dobi od 3 do 4 godine, pod vodstvom odgajateljice Radojke Magić. Video motivacija je pokazana djeci nakon koje su djeca promatrala, mirisala, dirala i opisivala cvijeće koje su imali u sobi.

Slike 42. i 43. Promatranje cvijeća

Odgajateljica je djeci ponudila papire A4 formata grublje teksture, kistove, tempera boje i akvarel. U posudicama pripremljene su tempera boje djeci i posude s vodom, kako bi djeca nakon korištenja jedne boje, kist mogla isprati i njime nanositi drugu boju. Akvarel boje ponuđene su djeci na paletama, koje su djeca prije nanošenja razvodnila s vodom. Djeca su stvarala po promatranju i nakon promatranog.

Slike 44., 45. i 46. Tijek likovne aktivnosti

Djeca u dobi od 3 do 4 godine nalaze se u fazi primarnih i složenih simbola. Figure i objekte prikazuju najjednostavnijim elementima. Žele prikazati nešto, ali je taj prikaz oskudan, što se može vidjeti naslikanim radovima. Djeca crtaju cvijeće kružecim i vibrirajućim linijama. Mali oblici predstavljaju latice koje dijete slika oko okruglog oblika.

Slike 47., 48., 49., 50., 51. i 52. Dječji likovni radovi

Motivacija je djeci bila jako zanimljiva i uživala su u slikanju. Djeca su sa velikim interesom pogledala video motivaciju, nakon koje su odlazili do stolova i likovno stvarali. Govora i opisa tijekom i nakon motivacije nije bilo. Djeca motive likovnog izražavanja slikaju koristeći cijelu plohu ili slikajući sredinom plohe papira. Dječji likovni radovi bogati su bojama, kojima djeca slikaju kružće i vibrirajuće linije. Vertikalne linije iz kojih izlaze crte označavaju latice i listove cvijeća. Krugovi većih i manjih oblika prikazuju latice i tučak cvijeća. Stapke cvijeta djeca slikaju oslanjajući je na horizontalnu liniju, linija tla. Iz nje stapke debelim kistovima slikaju u visinu, ne obazirući se na kompoziciju u cjelini. Točkama i udarcima dijete izražava diskontinuitet i ritam događaja. Koriste primarne boje koje nanose debljim kistovima na papir. Kod nekih radova djeca su miješanjem boja dobila nove boje. Mrlje označavaju oblik i materiju- vazu, cvijeće, stapke, latice.

ZAKLJUČAK

Likovni izraz djece provedenim aktivnostima rezultirao je usvajanjem novih vrijednosti, razvoju motorike, usvajanjem novih pojmova i načina rada s tehnikom tempere. Zbog nemogućnosti provedbe likovne aktivnosti u dječjem vrtiću, u suradnji s mentorom i odgajateljicama provedena je likovna aktivnost na daljinu. Provedba je bila novost djeci jer ovakav način rada nešto je s čime se još nisu upoznali. Potaknulo ih je na osluškivanje, promatranje i zapažanje viđenog. Prema tome su likovno izražavali viđene motive i došli do novih znanja. Djeci je omogućeno samostalno likovno izražavanje viđenih motiva na zanimljiv i kreativan način. Radovi su u skladu s razvojnim fazama djece i prikazuju elemente slikarstva - crtu, boju, prostor, kompoziciju.

Bez nametanja gotovih rješenja omogućilo se djeci da steknu nove sposobnosti i likovno se izražavaju van ustaljenih šablona. Takav pristup razvija sposobnosti i samopouzdanje kod djece, koji su važni čimbenici dječjeg likovnog razvoja. Tehniku tempere djeca su već upoznala, znala su se njome koristiti ali oblik virtualne aktivnosti bila je novost u radu. Elektronički mediji nisu novost u dječjom svijetu, ali njihova upotreba za motivaciju jest. Odgajateljice u refleksiji navele su kako se motivacija djeci svidjela te da su pažljivo slušali i promatrali. Starija dobna skupina djece prikazivala je radove realistično dok su mlađa djeca radove prikazala u skladu s njihovim likovnim razvojem - mrlje, vibrirajuće i kružeće linije.

Likovni radovi djece izraz su njihovih sposobnosti i vještina. Kako će viđeno prikazati ovisi o djeci. Poznavanje razvoja djece, integrirani pristup njihovom razvoju i okolina čimbenici su koji utječu na dječji likovni izraz.

LITERATURA

Knjige:

Belamarić, D. (1986.) „*Dijete i oblik*“, Školska knjiga, Zagreb

Čulić, M., Punda, Ž. (2006.) „*Slikarska tehnologija i slikarske tehnike*“, Umjetnička akademija, Sveučilište u Splitu

Herceg, L. V., Karlavaris, B., Rončević, A. (2010.) „*Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*“, Alfa, Zagreb

Jakubin, M. (1999.) „*Likovni jezik i likovne tehnike*“, Educa, Zagreb

Peić, M. (1981.) „*Pristup likovnom djelu*“, Školska knjiga, Zagreb

Smith, R. (2003.) „*Slikarski priručnik*“, Znanje, Zagreb

Članak u časopisu:

Balić Šimrak, A. (2010.) „Predškolsko dijete i likovna umjetnost“, *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, Vol. 16-17 No. 62-63, 2010.

Višnjić, Jevtić, A., Vekić-Kljaić, V., Uvodić, K., Tomljanović, E. (2010.) „Slikarske tehnike“, *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, Vol. 16-17 No. 62-63, 2010.

Mrežne stranice:

ARTEnet (2020.) <https://artenet.it/botticelli-emulsion-tempera/> (pristupila 5.5.2020.)

Encyclopaedia Britannica (1998.) <https://www.britannica.com/art/collage>

(pristupila 25. 5. 2020.)

Encyclopaedia Britannica (1998.) <https://www.britannica.com/art/painting/Forms-of-painting>

(pristupila 29. 5. 2020.)

Metkakraigher (2014.) <https://metkakraigher.jimdofree.com/ix/> (pristupila 13.5.2020.)

Metkakraigher (2014.)

<https://metkakraigher.jimdo.com/app/download/9661857819/XIII+4+Turnerov+akvarel.pdf?t=1446322386> (pristupila 13.5.2020.)

Metkakraigher (2014.)

<https://metkakraigher.jimdo.com/app/download/9635841619/IX+3+Picassova+Epoque+blue.pdf?t=1422779101> (pristupila 17.5.2020.)

Metkakraigher (2014.)

<https://metkakraigher.jimdofree.com/app/download/9565630419/4+Degas+Gouache+et+paste1.pdf?t=1408797301> (pristupila 26.5.2020.)

Met (2019.) <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/341197> (pristupila 20.5.2020.)

MOMA (2014.)

<https://www.moma.org/interactives/exhibitions/2014/matisse/the-cut-outs.html>

(pristupila 27.5.2020.)

Weinere Elementary (2015.) <https://www.weinerelementary.org/picasso-and-collage.html>

(pristupila 20.5.2020.)

Popis slika:

Slika br. 1. S. Botticelli *Coronation of the Virgin*, 1488.-1590., tempera, preuzeto s <https://artenet.it/botticelli-emulsion-tempera/>

Slika br. 2. Robert Vickrey *Čovjek s pticom*, 1973., tempera, preuzeto s <https://metkakraigher.jimdofree.com/ix/>

Slika br. 3. W. Turner *Goldau*, 1843., akvarel, preuzeto s

<https://metkakraigher.jimdo.com/app/download/9661857819/XIII+4+Turnerov+akvarel.pdf?t=1446322386>

Slika br. 4. J. R. Cozens *View of the Villa Lante on the Janiculum in Rome*, 1782.-1783., preuzeto s <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/341197>

Slika br. 5. Pablo Picasso *Dvije sestre*, 1904., gvaš, preuzeto s

<https://metkakraigher.jimdo.com/app/download/9635841619/IX+3+Picassova+Epoque+blue.pdf?t=1422779101>

Slika br. 6. Edgar Degas *Pjevačica s rukavicom*, 1878., gvaš, preuzeto s

<https://metkakraigher.jimdofree.com/app/download/9565630419/4+Degas+Gouache+et+paste1.pdf?t=1408797301>

Slika br. 7. Pablo Picasso *Giutars*, 1912.-1914., kolaž, preuzeto s

<https://www.weinerelementary.org/picasso-and-collage.html>

Slika br. 8. Henri Matisse *The Parakeet and the Mermaid*, 1952., kolaž, preuzeto s

<https://www.moma.org/interactives/exhibitions/2014/matisse/the-cut-outs.html>

Slika br. 9. Oblici kistova, Smith, R. (2003.) „Slikarski priručnik“, Znanje, Zagreb

Slika br. 10. Alternativni slikarski pribor, Smith, R. (2003.) „Slikarski priručnik“, Znanje, Zagreb

Slika br. 11. Slikarska pomagala, Smith, R. (2003.) „Slikarski priručnik“, Znanje, Zagreb

Slika br. 12. Camille Pissarro *Sajam svinja*, 1886., grafička modelacija, preuzeto s <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/tocka.htm>

Slika br. 13. Pablo Picasso *Glava žene*, 1965., strukturalne crte, preuzeto s <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/crta.htm>

Slika br. 14. Ignjat Job *Kameni stol*, 1935., kontrast svjetlo-tamno, preuzeto s <http://gkd.hr/izlozba/ignjat-job-retrospektiva/>

Slika br. 15. Joan Miro *Lijepa ptica otkriva, nepoznato zaljubljeni par*, 1941., oblikovanje plošnim oblicima, preuzeto s <https://www.pinterest.com/pin/52776626862094361/>

Slika br. 16. Vincent Van Gogh *Autoportret*, 1889., faktura, preuzeto s https://hr.wikipedia.org/wiki/Vincent_van_Gogh

Slika br. 17. Wassily Kandinsky *Modro nebo*, 1940., konglomerat, preuzeto s <http://www.kandinskypaintings.org/sky-blue/>

Slika br. 18. Santi Raffaello *Atenska škola*, 1511., geometrijska perspektiva, preuzeto s https://hr.wikipedia.org/wiki/Atenska_%C5%A1kola

Slika br. 19. Đuro Pulić *Crveno brdo*, 1981., koloristička perspektiva, preuzeto s <https://www.artsy.net/artwork/duro-pulitika-red-hill>

Slika br. 20. Pablo Picasso *Siromašni ljudi na morskoj obali*, 1903., monokromno tonsko slikanje, preuzeto s <https://www.pinterest.ie/pin/397513104601960306/?autologin=true>

Slika br. 21. Slava Raškaj *Mrtva priroda*, 1899., polikromno tonsko slikanje, preuzeto s <http://www.zbirka.mmsu.hr/Predmet/4026/o/1890/18>

Slika br. 22. Paul Cezanne *Portret Madame Cezanne u crvenoj fotelji*, 1877., koloristička modulacija, preuzeto s <https://www.pinterest.com/pin/423619908685197152/>

Slika br. 23. Henri Matisse *Zelena crta*, 1905., koloristička modelacija, preuzeto s <https://eucbeniki.sio.si/lum9/2383/index3.html>

Slika br. 24. Izražavanje bojom - dijete u dobi od druge do četvrte godine, Belamarić, D. (1986.) „Dijete i oblik“, Školska knjiga, Zagreb

Slika br. 25. Izražavanje bojom - dijete u dobi od četvrte do pete godine, Belamarić, D. (1986.) „Dijete i oblik“, Školska knjiga, Zagreb

Slika br. 26. Izražavanje bojom - dijete u dobi od pet do šest godina, Belamarić, D. (1986.) „Dijete i oblik“, Školska knjiga, Zagreb

Slika br. 27. Dječji rad *pastel*, preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124739>

Slika br. 28. Dječji rad *akvarel*, preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124739>

Slika br. 29. Dječji rad *tempera*, preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124739>

Slika br. 30. Dječji rad *kolaž*, preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124739>

Slika br. 31. Dječji rad *gvaš*, preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124739>

Slika br. 32. Promatranje cvijeća, osobna arhiva

Slika br. 33. Promatranje cvijeća, osobna arhiva

Slika br. 34. Tijek likovne aktivnosti, osobna arhiva

Slika br. 35. Tijek likovne aktivnosti, osobna arhiva

Slika br. 36. Dječji likovni radovi, osobna arhiva

Slika br. 37. Dječji likovni radovi, osobna arhiva

Slika br. 38. Dječji likovni radovi, osobna arhiva
Slika br. 39. Dječji likovni radovi, osobna arhiva
Slika br. 40. Dječji likovni radovi, osobna arhiva
Slika br. 41. Dječji likovni radovi, osobna arhiva
Slika br. 42. Promatranje cvijeća, osobna arhiva
Slika br. 43. Promatranje cvijeća, osobna arhiva
Slika br. 44. Tijek likovne aktivnosti, osobna arhiva
Slika br. 45. Tijek likovne aktivnosti, osobna arhiva
Slika br. 46. Tijek likovne aktivnosti, osobna arhiva
Slika br. 47. Dječji likovni radovi, osobna arhiva
Slika br. 48. Dječji likovni radovi, osobna arhiva
Slika br. 49. Dječji likovni radovi, osobna arhiva
Slika br. 50. Dječji likovni radovi, osobna arhiva
Slika br. 51. Dječji likovni radovi, osobna arhiva
Slika br. 52. Dječji likovni radovi, osobna arhiva

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, Lucija Ana Babačić, izjavljujem da sam ovaj završni rad na temu Slikarske tehnike u radu s djecom predškolske dobi, izradila samostalno uz vlastito znanje, pomoću stručne literature i mentorice.

Potpis: _____

Izjava o javnoj objavi rada

Naziv visokog učilišta

IZJAVA

**kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i javno objavi moj rad
naslov**

---

vrsta rada

---

u javno dostupnom institucijskom repozitoriju

**i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s
odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03,
198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).**

U _____, datum

Ime Prezime

OIB

Potpis
